

felmérést végzett. A Társadalom és jólétföldrajzi (abszolút népességszám-, vándorlás szám-, területhasználat- stb.) adatokra koncentrálnó kérdőívet adott települések önkormányzati-tanácsai töltötték ki, ám sokhelyütt nem működtek együtt, így csupán az abszolút népszaporulat eredmények értékelhetőek ki.

Összefoglalás

A helyi adottságok, lehetőségek kiaknázása csak akkor lehet célravezető, ha jól összehangolt, a helyi közösség igényeit is figyelembe vevő módon valósul meg. Az Európai Unió és Ukrajna közeledése új helyzeteket és lehetőségeket kínál föl, melyek kiaknázása új forrásokat hozhat a periférikus, rurális terek fejlesztésében (Süli-Zakar 2014). Úgy gondolom, hogy egy komplex területfejlesztési vizsgálat elengedhetetlen a térségben a fejlődéshez. Céljaim között szerepel az adatgyűjtési nehézségek kiküszöbölése, és a vizsgált terület kiterjesztése. A pozitív eredmények és vizsgálati kudarcok miatt újabb módszereket és lehetőségeket kell keresnem az adatgyűjtésre. A népességföldrajzi adatok terén elengedhetetlen megvizsgálni a diplomások-, ingázók-, nyugdíjasok-, munkanélküliek-, stb. arányait is.

Irodalom

1. Almásy S. – Almásy L. 2004: A foglalkoztatottság problémái Kárpátalján. In: Területi Statisztika. 2000. 4. sz.
2. Berghauer S. 2009: Прикордонне розташування і туризм. Шоп-туризм на Закарпатті. In: Географія і туризм: європейський досвід. Матеріали III Міжнародної конференції. Львів.
3. Fehér A. 2005: A vidékgazdaság és a mezőgazdaság. Agroinform Kiadó, Budapest.
4. Jávorka K. 2003: Rövid meditáció a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervről. In: A falu XVIII. évfolyam 2003. 3. sz.
5. Karácsony D. 2010: Ukrajna vidékföldrajza. In: Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanulmányok. (szerk.: Szabó Szabolcs). Trefort, Budapest.
6. Kovács T. 1998: Mi tekinthető vidéknek?. Gazdálkodás, Budapest–Pécs.
7. Kovács T. 2003: Vidékfejlesztési politika. Dialóg Campus, Budapest–Pécs.
8. Nemzeti Agrárprogram, 1997: Vidékfejlesztés. In: Agrárprogram Szakmai Füzetek. 13. sz. Földművelésügyi Minisztérium, Budapest.
9. Starosta, P. 1994: Ruralization and Rurality: Three Perspectives. In Agricultural Restructuring and Rural Change in Europe. Agricultural University, Wageningen.
10. Süli-Zakar I. 2014: Közös múltunk-közös jövőnk, együtt Európáért - Emlékek, sikerek, megújulás. Didakt Kft., Debrecen.
11. Romány P. 1998: Miért fontos a vidék. Gazdálkodás. XLII. 5.
12. Rurális Térségek Európai Chartája, 1996: Vidékfejlesztési politika. Dialóg Campus, Budapest–Pécs.
13. <http://earthexplorer.usgs.gov/metadata> (Letöltés ideje: 2015.04.25).
14. <http://terport.hu> (Letöltés ideje: 2015.04.28).

A MAGYAR–HORVÁT HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK SAJÁTOSÁGAI ÉS TÉRSZERKEZETI ALAPJAI¹

RÁCZ SZILÁRD

MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete
szracz@rkk.hu

Abstract

SPECIFICS AND SPATIAL STRUCTURAL BASES OF HUNGARIAN-CROATIAN CROSS-BORDER COOPERATIONS

Rác, Szilárd

The objective of the study is to provide a rough overview of the specifics of Hungarian-Croatian cross-border co-operations with a focus on the past 25 years. Following the evaluation of intersections with political geography and the presentation of the development of linkages, the spatial-structural bases of cooperations will be identified and the paper will conclude with the analysis of economic and cultural linkages.

Keywords: Hungarian, Croatian, border studies, cross-border cooperation, twin cities

Bevezetés

A tanulmány a határkutatások vizsgálati sajátosságainak megfelelően több tudományterület eszköztárára, módszertani és szakmai szókészletére épít. Tanulmányunkban a határtérséget funkcionális egységnek tekintjük, amely a határ hatásának politikai, társadalmi, gazdasági stb. eredménye. Tulajdonképpen ebből ered a lehatárolás problémája, ugyanis a határtérséget nem tudjuk „vonalasan” megfogalmazni éppen a vizsgálati és hatótényező sokasága, komplexitása miatt, ellentétben például az államhatárral. A határmentiség, a határt átlépő kapcsolatok értékelése és vizsgálata ebből következően normatív jellegű. Használói térfelfogásán, térkonstrukcióin alapul (Fábián 2013). Az elmúlt negyedszázadban Magyarország és Horvátország esetében is jelentős változások mentek végbe a határok felfogása szempontjából. Az európai csatlakozás és integráció különösen erős hatással volt a határképzetekre és együttműködési gyakorlatra, elsősorban a EU strukturális politikájába szervesen beépült határokon átnyúló együttműködés miatt. Európában és az EU külső határain ekkorra már széles körben elterjedtek a különböző határokon átnyúló együttműködési formák (például az eurorégiók), amelyeket az Unió azért támogatott, mert az uniós közösségépítés, az európai identitás jó eszközének tartotta. A határokról alkotott elképzelések lassan átalakulóban voltak, a határokon átnyúló együttműködés mint jelenség

¹ A tanulmány a Változás és folytonosság a magyar térképzetekben: nemzet, területiség, fejlesztés és határpolitika című NN 114468 témaszámú Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) kutatás keretében készült.

pedig az európai politikai közösség, az EU-integráció és a közös értékek egyik szimbólumává váltak. A határok nyílása eredményeként a funkcionális egységek, például a határtérségi munkaerő-piacok, a határ menti várostérségek kooperációja is erősödött. A határokon átnyúló együttműködés mindkét ország, Magyarország és Horvátország tekintetében is sajátos geopolitikai, kisebbségpolitikai tartalommal egészült ki (Hajdú–Nagy 2006).

A magyar–horvát kapcsolatrendszer korszakai

A vizsgált határrégióról összességében elmondható, hogy természetföldrajzilag – mint a Mura–Dráva-medence központi része – szerves egységet képez, emiatt történetileg számos alkalommal egyfajta koherens teret is jelentett (Nagy 2013). Az állami, politikai, közigazgatási keretek ezt a viszonyt korszakkötött módon értelmezték és alakították, különösen, ha a határok „mozgását” vagy funkciót, illetve a népességtörténeti folyamatokat tekintjük. Az elmúlt másfél évszázadban a határok minősége többször és jelentősen átalakult, leginkább a háborúk és az azt követő „rendezések” idején. Ebből adódóan a régióban a határmentiség egyfajta közös sajátoságként definiálható, annak minden pozitív és negatív következményével együtt. Horvátország függetlenné válásával alapvetően új korszak kezdődött a két ország kapcsolatrendszerében. Az önálló horvát államiség részben nyílt, részben rejtett magyar támogatása új lehetőségeket teremtett a bilaterális kapcsolatok számára. Általánosságban véve a korszakot azonban egyfajta befelé fordulás jellemezte, ami a horvát államépítés és a honvédő háború időszakaként is megragadható. A magyar rendszerváltás politikai, gazdasági, társadalmi átalakulási folyamatai is marginalizálták a korábban kiépült gazdasági kapcsolatokat. A magyar–horvát államközi viszonyt az 1992 végén aláírt alapszerződés rendezte, rendszeressé váltak a tárcaközi egyeztetések, külügyminiszteri, államtitkári találkozók. Magyar nagyvállalatok jelentek meg a horvát piacon. A határforgalom azonban visszaesett, szerkezete megváltozott. A horvát–magyar határszakasz különböző részeinek helyzete eltérően alakult (a Drávához viszonyítva a határszakaszt alapvetően három részre szokás osztani). Speciális határtérségi mozgások jellemezték ekkor a régiót a polgárháborúhoz kapcsolódóan. A szerbek a Baranya-háromszögben a szárazföldi határt teljes hosszában lezárták, pontszerűen elaknásították, az udvari határátkelő 1998-ig nem került megnyitásra. Drávaszabolcs szinte folyamatosan működött, Barcs és különösen Letenye szerepe pedig felértékelődött. 1991–1992-ben Baranya menekült-befogadó területté vált, nagy terhet róva a határ közeli városokra és különösen Pécsre. A határforgalomban a magyarok aránya jelentősen csökkent, a magyarok jellemzően a letenyei átkelőt vették igénybe. A horvát ki- és belépők aránya megnőtt a hiánygazdaság miatt. A határ közelében fekvő

magyar városok kiskereskedelmi forgalma számottevően növekedett, egyes becslések szerint a horvát bevásárlóturizmus a teljes forgalomnak mintegy 30%-át tette ki, egyes termékek esetén pedig a 70%-át. Ennek következtében számos vállalkozás alakult a határtérség magyar oldalán, a külkereskedelemmel foglalkozókat főképp a menekültek hozták létre. A határgazdaság optimális (sokszor illegális) kihasználása sokaknak életformájává vált (Hajdú 1996, 1998).

A polgárháború minden tekintetben jelentős károkat okozott Horvátországban, a helyzet normalizálódása csak 1998-ban kezdődött meg. A horvát–magyar határon átnyúló kapcsolatok ezt követően kezdtek diverzifikáltabban bővülni. Megélénkültek a regionális együttműködések (eurorégiók alapítása), újjáéledtek, bővültek a testvérvárosi kapcsolatok. Az államközi kapcsolatok fejlődése jelentette a legnagyobb mozgatóerőt, a miniszterelnökök stratégiai partnerséget deklaráltak, szabadkereskedelmi megállapodás kötött, aláírták a kormányközi vegyes bizottság megalakításáról szóló dokumentumot. Horvátország az ezredfordulón elkötelezte magát az euroatlanti együttműködés mellett, ami jelentős orientációváltást hozott. Az Európai Unió fontos szereplővé lépett elő a térség kapcsolatrendszerében, nem kizárólag a megnyílt támogatási lehetőségeknek köszönhetően. A határon átnyúló potenciális kapcsolatok feltárása megtörtént, több területen is megindult a kapcsolatok bővülése. Az európai integrációs korszak kezdete azonban nem hozta meg a mélyebb struktúrákban a határ menti kapcsolatok tartós elmélyülését és számottevő intenzifikálódását (Bali 2012a, 2012b, Lőrinczné 2014, 2015). Annak, hogy nem kezdett el kialakulni egy integrált határrégió, több oka is lehet. Egyrészt az országok nyugatnak fordultak, mindkét állam az európai magtértséghez való kapcsolódásra fordított több energiát, ami egyúttal a fővárosi centrumtérsegek primátusával is együtt járt. Másrészt a közvetlen határ menti területek mindkét országban a szegényebbek közé tartoznak, térszerkezeti adottságaik, gazdasági potenciáljuk nem serkentette a kooperáció kiteljesedését, a határrégió etnikai mintázata sem igazán. Harmadrészt az ilyen kapcsolatok kialakulásához számos tényező szükségeltetik, mint azt a fejlettebb osztrák–magyar–szlovák határrégióban megtapasztalhattuk (Hardi 2008, Lőrinczné 2011, 2013, Nagy–Romelić, 2013).

Magyarország 2004. évi európai uniós csatlakozása újabb lépcsőként szolgált az államközi kapcsolatok fejlődésében. Horvátország is megkezdte a csatlakozási folyamatot, amiben a magyar kormány a kezdetektől segítségére volt. 2006-ban minőségi lépcsőt jelentett az együttműködésben az első közös kormányülés. A legmagasabb szintű fórum több általános és néhány konkrét (infrastrukturális) együttműködési utat jelölt ki. Megalakult a Magyar–Horvát Kereskedelmi és Iparkamara. A következő években

több jelentős momentum is kiemelhető az együttműködésből, amelyek elsősorban kulturális jellegűek voltak. Ilyen a közös, bár sikertelen magyar–horvát labdarúgó-EB-pályázat, vagy a magyar tanszék felállítása az eszéki Josip Juraj Strossmayer Egyetemen, továbbá a pécsi Európa Kulturális Fővárosa projekt horvátországi partnersége. Kulturális területen létrejöttek kézzel fogható eredmények is a sok még csak potenciális, lehetőség szintjén mozgó vízióból. A partnerség szempontjából jelzés értékű volt, hogy a 2011. évi magyar EU-elnökség utolsó napján sikerült lezárni a horvát csatlakozási tárgyalásokat. Horvátország EU-tagdá válásával, 2013 nyarán ismét fókuszba került a horvát–magyar viszonyrendszer, Magyarországon elsősorban a gazdasági és társadalmi következmények, vélekedések foglalkoztatták a közvéleményt. A közvetlen határtérség konkrét eredménynek is örülhetett, EU-finanszírozással a csatlakozás idejére sikerült aknamentesíteni a Baranya-háromszögi közös határszakaszt. Összegzőként megállapítható, hogy két évtized alatt kialakult a határokon átnyúló együttműködések komplex politikai, infrastrukturális és intézményi feltételrendszere (Hajdú et al. 2013).

Sajnos eközben mindkét országot elérte a világgazdasági válság. Az új piacgazdasági káosz nem csak az egyéni, a vállalati, hanem az államközi kapcsolatokat is megterhelte. A MOL–INA-ügy, amely az elmúlt években egyre inkább kilépett a vállalati belső probléma kategóriájából csak egyik tünete annak a jelenségnek, amit az európai területi kooperáció ellen ható érdekek eredményeznek. Nem azonosítható egyértelműen, hogy nacionalizmus, protekcionizmus, esetleg nagyhatalmi geopolitika, vagy kényszerű kisállami útkeresés áll-e a háttérben. Nehéz megítélni, hogy mik lesznek a kihívásokra adott válaszok következményei. A 2015. évben különösen intenzív erővel jelentkeztek a migrációs hullám hatásai. A migrációs válság következményei a belpolitikai és a kétoldalú kapcsolatokban is jelentős változásokat hoztak, korábban nem tapasztalt folyamatok játszódhatnak le, illetve indultak el.

Az együttműködés és a határátmenet térszerkezeti alapjai, sajátosságai

Kétségtelen, hogy a határon átnyúló együttműködések szempontjából kiemelkedő fontosságú a kontaktzóna fejlettsége és annak térbeli konfigurációja. A horvát–magyar határszakasz közvetlen térsége általánosságban véve, európai és nemzeti nézőpontból is fejletlen. A demográfiai folyamatok még a nemzeti átlagokhoz képest is kedvezőtlenebbek (egyedül Muraköz adatai térnek el ettől pozitív irányban), számottevő a népességvesztés, tartós trenddé vált a természetes fogyás, az elvándorlás, a lakosság előregedése a határ mindkét oldalán. A munkaerő-piaci állapot is kedvezőtlen, magas az inaktív, a munkanélküliek aránya. Bár a bérek magasabbak Horvátországban, ez számottevőbb tartós munkanélküliséggel jár együtt, ami

a munkaerőpiac rugalmatlanságára utal. A kulcs a képzett munkaerő lenne, de e tekintetben is elmaradottnak számít a határtérség, akár a közép-, akár a felsőfokú végzettségűek arányát tekintjük. A térszerkezeti jellemzők közül a legfontosabb, hogy az országok periferikus – funkcionálisan városhiányos, jellemzően aprófalvas, ritka hálózatu – térségei találkoznak, ez a határszakasz nagy részén elválasztó jellegű folyami határral párosul. A térség periferikus helyzete történelmi adottság, amely gyenge gazdasági teljesítménnyel párosul. Amennyiben a bruttó hazai terméket nézzük, a határrégióban az egy főre jutó GDP értékei egyharmadnyi elmaradást mutatnak az országos átlagokhoz képest. A magasabb hozzáadott értékű – üzleti vagy pénzügyi – szolgáltatások jelenléte ennél is jelentősebb (Kovács 2014). A közvetlen határ melletti együttműködés ezért csak két térségben jelentkezik: Barcs–Verőce, illetve a szlovén–horvát–magyar hármashatár esetén (Bali 2010). A fentiek következtében a határátlépő tengelyek viszonylag távolabb fekvő csomópontjainak – nagyvárosainak – együttműködése válik dominánssá, például itt kerül előtérbe a nagyvárosi pályázati erőképesség. Az együttműködést befolyásolja, hogy két, európai viszonylatban kis országról van szó, amelyek centralizált államberendezésűek, erőteljes fővárosi dominanciával. Az államközi kapcsolatok – mint azt az előbbieken tapasztalhattuk – ezért is alapvető fontosságúak a határon átnyúló kapcsolatokra nézve. A határon átlépő kapcsolatok szempontjából fontos kérdés, hogyan alakul a határok átjárhatósága. A közlekedési feltételek, a határok jellege, a határátkelők „műszaki” adatai, a határ minősége (állami viszonyulás, határforgalom, tranzit szerepe) együttesen határozzák meg az átjárhatóságot. A horvát–magyar határszakasz EU-belső, de schengeni határ. A kétoldalú nyilatkozatok a határon átnyúló közlekedési magisztrálék bővítését deklarálják. A szárazföldi határszakaszon a határátkelőkkel való ellátottság viszonylag ritka. A Dráván az átmenet ennél korlátozottabb. Hasonló képet látunk a szerb és boszniai határszakaszt tekintve. Ha összehasonlítjuk ezeket a szlovén–horvát határszakasszal, ott lényegesen nagyobb sűrűséggel és áteresztő képességgel szembesülünk, ami a korábbi jugoszláv kereteken belül kialakult gazdasági, családi stb. kapcsolatok tartósságát mutatja, továbbá az erős tranzitpotenciált is jelzi. A magyarok határátlépései jellegzetes „mozgásokat” tesznek azonosíthatóvá. A leglátványosabb és számosságát tekintve a legjelentősebb a hosszabb idejű turisztikai mozgások következtében jelentkező, nyári dominanciájú tengerparti kapcsolat. Rijeka állandó, de nem számottevő kapcsolatot jelent, mert a magyar tengerre jutás szempontjából nem kiemelkedő szerepű ez a kikötő. Az áruforgalom aránya más magyar határszakaszokhoz képest alacsony, a teherforgalom nagy része tranzit, amely egy-egy határátkelőn (közúton Letenyén, vasúton Gyékényesen) zajlik. Az egyéb személyforgalom ennél diverzifikáltabban alakul.

Gazdasági és kulturális kapcsolatok

Az államhatáron átnyúló kapcsolatok egyik speciális formája az önkormányzatok formalizált együttműködése. A magyar–horvát határtérségben jelenleg

mintegy 70 magyar és hasonló számú horvát önkormányzat rendelkezik testvértelepüléssel a határ túloldalán. A testvérkapcsolatok nagyobb része élőnek, működőnek tekinthető. E kapcsolatok közül a legnagyobb múlttal a Mohács–Beli Manastir és a Pécs–Eszék viszonylat rendelkezik, ezek a testvérvárosi szerződések 1970-ben, illetve 1973-ban kötöttek. Az önállóvá vált Horvátországban egyrészt a délszláv háború miatti viszonyok (például a menekült családok befogadása), másrészt a külföldön szóróanyagban élő kisebbség, harmadrészt az európaizációs folyamat részeként növekedett meg a testvérvárosi szerződések száma. A határtérségben végzett legfrissebb kutatások azt mutatják, hogy az önkormányzati vezetők mindkét országban hasonlóan azonosítják a lehetséges, illetve fontos kooperációs területeket: infrastruktúra, turizmus, oktatás, kultúra. Az önkormányzatok közel fele a kapcsolatok intenzitásának növelését tervezi, többnyire a lakossági és településvezetői személyes találkozások, valamint a turisztikai településmarketing keretében (Keller et al. 2015). A gazdasági kapcsolatok kiemelt elemei az európai együttműködési programok. Az 2007–2013 közötti programozási periódusában a korábbi támogatási programok feladatait az IPA vette át. A szlovén–horvát, illetve magyar–horvát határ menti programok közös végrehajtással, ERFA- és IPA-források együttes felosztásával valósulnak meg. Horvátországban a lehívott támogatási összeg, a projektek és az együttműködő partnerek száma tekintetében is az uniós tagokkal történő együttműködés a meghatározó. A többi szomszédos országgal a fennálló bilaterális programok erősödését számos tényező korlátozza, az uniós integrációs és intézményi feltételek alacsony bázisa, a társadalmi-gazdasági potenciál kedvezőtlen viszonyai, és a bizalmatlanság is. A multilaterális programok közül az Adria IPA program emelkedik ki. Az uniós országokkal megvalósuló projektek átlagosan kétszer nagyobb értékűek, mint más viszonylatban. A gazdasági szempontból erősebb térségek kiemelkedően versenyképes pályázati kapacitással rendelkeznek. A magyar határ menti megyék, különösen Eszék-Baranya pályázati aktivitása igen jelentős és sikeres is, az eddig elnyert összes projekt 43%-a realizálódik horvát–magyar viszonylatban. Ez azt mutatja, hogy nemcsak potenciál, hanem fogadókészség is van (Rácz 2014). A kulturális és nemzetiségi viszonyrendszer kapcsán érdemes áttekinteni a horvátországi magyarok és a magyarországi horvátok helyzetét. A horvátországi magyarok aránya nagyságrendileg a magyarországi horvátokéhoz hasonlóan, mintegy 3 ezrelék körül alakul. A határon átnyúló kapcsolatok vizsgálata esetén fontos kérdés az etnikai mintázat és az államhatár viszonya, a szállásterületek elhelyezkedése. E tanulmány keretében nem kerül sor az etnikai térszerkezet részletes bemutatására, mindössze néhány fő sajátosság kerül megemlítésre. A kétoldalú kisebbségpolitika a kezdetektől fontos részét képezi az államközi kapcsolatoknak. A kulturális és oktatási intézmények szerepe meghatározó ennek gyakorlati megvalósításában. Kiemelendő, hogy az önkormányzat által állami támogatással fenntartott pécsi Horvát Színház az egyetlen horvát nyelvű színház Horvátország határain túl, így az identitás, kultúra

centrumaként is működik. A magyarországi horvát nyelvű oktatás központja Pécs, a Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthont az Országos Horvát Önkormányzat működteti.

Konklúzió

Amennyiben a határon átnyúló kapcsolatokat röviden összegezni szeretnénk, azt állapíthatjuk meg, hogy a puha struktúrákban észlelhetők leginkább a kooperációk. A tágan értelmezett kulturális kapcsolatok a legerősebbek. A tudományos együttműködések finanszírozás függők. A gazdasági kapcsolatok gyengék. A problémák többé-kevésbé hasonlóak. A határtérségi kooperációt mérsékli, hogy az árszínvonal közelített, nincs áruhiány, közel ugyanazok a termékek és szolgáltatások elérhetők a határ mindkét oldalán. A kuna túlértékeltsége is megmaradt, forintárfolyama stabil. A vám megszűnése is alakított a határgazdaságon. A nyelvtudás szerepe (hiánya) továbbra is fontos tényező. A megélhetés, a mindennapi élet veti fel a kérdéseket, amelyeket a kutatás folytatásaként meg kellene vizsgálni: A nyelvtudás megjelenik-e a gazdasági kapcsolatok formálódásában? Milyen vállalkozóképes népesség él a határtérségben? Az uniós források nélkül hogy alakulna az együttműködés? A kapcsolatokra ugyanis érezhető igény van, a történeti hagyományok továbbélése is felismerhető.

Irodalom

1. Bali L. 2010: A horvát–magyar határ menti együttműködés két mikro regionális esete, Barcs és a magyar–horvát–szlovén hármastérség példáján. *Tér és Társadalom*. 4. pp. 237–248.
2. Bali L. 2012a: A horvát–magyar határon átnyúló kapcsolatok jelene és jövője. Budapest–Szepetnek: Underground Kiadó. 212 p.
3. Bali L. 2012b: The major political aspects of the Croatian-Hungarian relations in the changing geopolitical space, in the Carpathian-Balkan Region. *Podravina*. 11. pp. 26–35.
4. Fábián, A. 2013: Constructivist Views of Cooperation along the Border. *Acta Universitatis Sapientiae Economics And Business*. 1. pp. 35–47.
5. Hajdú Z. – Bali L. – Zágorec-Csuka J. 2013: Államhatárok és határokon átnyúló kapcsolatok 1990 után. In: Hajdú Z. – Nagy I. (szerk.): *Dél-Pannónia*. Pécs: MTA KRTK RKI, Dialóg Campus Kiadó. pp. 456–474.
6. Hajdú Z. 1998: A magyar–horvát államhatár menti együttműködés lehetőségei és dilemmái. In: Balogh A., Papp G. (szerk.) *Magyarország az európai regionális együttműködésben: Tanulmányok*. Pécs: MTA RKK – Magyar Külügyi Intézet. pp. 103–119.
7. Hajdú, Z. – Nagy, I. 2006: Changing border situations within the context of Hungarian geopolitics. In: Scott, J. W. (ed.): *EU Enlargement, Region Building and Shifting Borders of Inclusion and Exclusion*. Aldershot, Ashgate. pp. 65–80.
8. Hajdú, Z. 1996: Emerging conflict or deepening cooperation? The case of the Hungarian border regions. In: Scott J. W. et al. (eds.) *Border Regions in Functional*

- Transition: European and North American Perspectives on Transboundary Interaction. Berlin: Institut für Regionalentwicklung und Strukturplanung. pp. 193–211.
9. Hardi, T. (ed.) 2008: Transborder Movements and Relations in the Slovakian–Hungarian Border Regions. Pécs: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences.
 10. Keller, K. – Svržnjak, K. – Kaszás, N. 2015: The Model of the Success of Settlement Twinning in the Hungarian–Croatian Cross-Border Region. *Deturope*. 2. pp. 117–136.
 11. Kovács S. Zs. 2014: Pénzüntézetűi szolgáltatók jelenléte Dráván innen és túl. *Deturope*. 1. pp. 79–94.
 12. Lőrinczné Bencze E. 2013: Az európai uniós bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében. Budapest–Székesfehérvár: Aposztróf–KJF. 300 p.
 13. Lőrinczné Bencze E. 2015: Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig. Székesfehérvár: Aposztróf. 412 p.
 14. Lőrinczné Bencze, E. 2014: Hungarian–Croatian Bilateral Co–operations since 1990s. *Prague Papers On The History Of International Relations*. 2. pp. 141–156.
 15. Lőrinczné, Bencze E. 2011: The new dimensions in Croatia–Hungarian interregional relationship. In: Kozma G. (ed.) *New Results of Cross-Border Co-Operation*. Debrecen: Didakt Kiadó. pp. 65–76.
 16. Nagy I. – Romelić J. 2013: Dél-Pannónia regionális sajátosságai. In: Hajdú Z. – Nagy I. (szerk.) *Dél-Pannónia*. Pécs: MTA KRTK RKI, Dialóg Campus Kiadó. pp. 475–531.
 17. Nagy I. 2013: A régió természeti adottságai és erőforrásai. In: Hajdú Z. – Nagy I. (szerk.) *Dél-Pannónia*. Pécs: MTA KRTK RKI, Dialóg Campus Kiadó. pp. 87–123.
 18. Rác, Sz. 2014: Regional development in Croatia from the turn of millennium to the EU accession. *Regional Statistics*. 2. pp. 71–86.

HATÁRRÉGIÓK, BEFEKTETÉSEK, NÖVEKEDÉSI ESÉLYEK KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN

RÉTI TAMÁS

MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet
reti.tamas@krtk.mta.hu

Abstract

BORDER REGIONS, INVESTMENTS, GROWTH PROSPECTS
IN EAST-CENTRAL-EUROPE

Réti, Tamás

Three countries' (Romania, Serbia and Slovakia) border regions near to Hungary are being examined in the terms of economic structure, foreign direct investment inflows, unemployment. The paper starts with the short presentation of their macroeconomic situation. Thereafter, it covers the characteristics of the national governments' regional policies and these border regions' economic perspectives. Each neighbouring countries are having serious imbalances due to regional disparities. Hungarian political parties existing in the neighbouring countries are putting major focus to deal with the issue of regional development, and examine the question how to reduce regional economic disparities.

Keywords: regional economic growth, investments, FDI, unemployment, regional disparity

Bevezetés

A három szomszédos ország gazdasági helyzete nemzetközi nézőpontból nagyon különböző. Románia 2007-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, az elmúlt öt évben gazdasága fellendült, a Partium, Bánát és Erdély nagyrégióiban, illetve az adott megyékben egymástól eltérő fejlettség és gazdasági szerkezet alakult ki, van ahol az országos átlagot meghaladó mértékben. Szerbia megkezdte csatlakozási tárgyalásait, de a belépéshez még hosszú út vezet, Vajdaság gazdasága, kedvező fekvése, a történelmi hagyományok és más vizsgálandó okok miatt a szerbiai gazdaságnál nyitottabb szerkezetű, de az utóbbi évtizedek konfliktusai a fejlődését kedvezőtlenül érintették. Legfejlettebb gazdaság, Szlovákia 2009-ben belépett az eurozónába, de az általunk vizsgált, a magyar határhoz közel fekvő kerületek nagy részének fejlettsége az országos átlagtól több szempontból elmarad. A három ország régiói és a magyar határ szomszédságában fekvő járásokban, illetve megyékben különböző fejlődési modellek jöttek létre, amelyhez a határon túli magyar pártoknak adekvát gazdaság- és régiófejlesztési stratégiát kell kidolgozniuk. A pártok gazdasági programjaiban válaszolniuk kell a különböző régiók problémáira, az anyaországból kiinduló nemzetpolitika kívánalmaira és az adott nemzetállam regionális gazdaságpolitikájára, amelyben a centralizáció és a nacionalizmus vonásai éppúgy megtalálhatók, mint az Európai Unióhoz történő integrációhoz való igazodás törekvése.